

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ Коммунистер—тарылганын мурнакчылары

СЭКП ТК-нын сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынын доктаалдарын амыдыралга боттандыра дээш Чөөн-Хемчик районун Жаанов аттыг колхозта партия эге организациязы (секретары эш Х. Очур) кур болгаш куруккаң черлерни шингээди алырынга болгаш чаксы тарылганын бедиж агротехникти негелделер ёзууга чедишкенин эрттиреринче колхозчуларны мобилизастап турар.

Колхозта партия организациязында 21 коммунистер бар. Коммунистер чаксы тарылга үезинде хары салгалыг участкаларда быжылганын болгаш социалистик чарышка алган хүлээлгелерни күүседери дээш демиселдин организациячылары болуп турар.

Коммунистер—Д. Чамьян, Утайбан оларнын удуртканы 27 кижичи Кара-Харагаң деп черде ажылгалга кирбейн чорашан 210 га черниң хараганын сөп аштап, ол черни сугтаргы турарлар. Сугтаргалда Кеңил-оол, М. Сары-оол, комсомолчулар М. Кызыл-оол, Шагдыр олар хүнде 2 га кур болгаш куруккаң чер сугтаргы нормазын 3—4 га чедир сугтаргы турарлар. Харагаң, даш аштап, сөөртүп турар М. Шигжи, 73 харлыг Шагжы олар нормазын 130—150 хуу күүседип турар.

Коммунистер М. Чуддум, Оюу, Чамьян оларнын удуртулгалы-биле Чырагы болгаш Шени аксында 7832 ажыг метр буганы арыглап аштарын үлгерилг кылган. Буга казыкчылары Кенден, О. Олак М. Комбу хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар. Ында коммунистер Чамьянга удурткан 12 кижичи дүңхүн чок сугтарылганы кылп турарлар. Ында 300 ажыг чер сугтаргы-

ган. Дөң-Терек бугазын 2 дизель трактор казып турар. Ол буганы июнь 1-де ажылгалга кирер, анаа 400 ажыг га черни сугтаргы болур.

Коммунистер Кежикпен ногаа ажыл удурутуп, алган хүлээлгезин эки күүседип, ооң хайгааралында 84 муң дөс рассадлары эки үнүп турар, оуу шөлге одуртуун эгелеп турар.

Коммунистернин аразында боттарынын алган хүлээлгелерин шевергин күүседип, үлгерилг ажалдап туралар илереп турар. Оларнын чижээне хлеб быжыркычызы Хенчек-Көк, тракторларнын кывар, чаар материалдарнын сөөртүкчүзү Оюу, ясли удуртуп турар Даваа олар кирер. Яслиде 41 уругларны хаара туткан.

Бо чылын колхозчулар га бүрүзүндө 18—20 центнер дүжүттү алыр дээш ажылдап турар. Ылангы коммунистер эш Чуддумга удурткан хову бригаданын ажыл-ишчилери алган хүлээлгелерин улам быжылгавышкан, тараанын чаксы, чайгы ажалгазынын үезинде чорудар хемчелерге бедиткен хүлээлгелерин ап турар.

Оон-биле чергелештир партия организациязы партийжи политиктиг ажылды багай эвес тургузуп турарын демделгелерни чугула. Тарылга үезинде лекцияларны, беседаларны болгаш солун номчулгаларын үргүчү чорудуп турар. 8 кезек черде хүндүлгө болгаш көргүзүг самбыраларны доктаамал үндүрүп турар.

Жаанов аттыг колхозта партия организациязы ажылды чедишкенин улам быжылга, социалистик чарышты удуртулга-биле хандырап дээш ажылдап турар.

Д. СЮРИОН ООЛ, корреспондентизи.

Штатман дашкаар илеткелчилер бөлүү

Совет Эвилелинин Коммунист партиязынын Төп Комитетинин сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынын төөгүлүг шийтирлерни көдө ажыл-агыйнын улам ийди хөгжүдүзүнүн талазы-биле улуг сорулгаларын чедишкенин шийтирлээр херекке партия организацияларынын масса ортузунга организациячы болгаш политиктиг ажылдын бүгү хемчелерге күштелдирерин негээ.

Ол хүндүлүг сорулганы ажал херек кырынга күүседери-биле СЭКП Чаа-Хөл райкому болгаш партия эге организациячылары көдө чоңуң ортузунга лекция пропагандазын күштелдирип чорудары-биле штатман дашкаар илеткелчилер-биле ажылды чорудуп, оларнын чевүдел хурдаларын кылп, көдөргө, албан болгаш бүдүрүлгө черлеринге илеткелдер, лекциялар кылары-биле даалгаларын илеткелчилерге өй-шаанда берип турар. Оон түннелдин эрткен чылын бүгү ажыл-агыйларнын талазы-биле еске колхозтарнын денени-биле аларга чыдып калып турган колхозтар боттарынын ажылдын бурунгаар сайырадып, ажылдык темпизин дүргөдөп, кылар ажылдарнын чүгле санын сүрбейн, харын шынарын база экинжидап турар апарган.

Чижээлээрге, Булуң-Терек суурда Молотов аттыг колхозтуң ажылы эрткен чылы куду чоруп, малдын кышкы ажаалдазын багай эрттирип, чаксы тарылганын кончуп хожудап чоруткан турган. Бо чылын ол колхоз районун мурнакчы колхозтарынын бирээзи болуп турар, мал кыштагалашканын организациячы чоруткан, малдын чаш төлүн чидирип чокка ажаап ап турар. Ылангы чаксы тарылгалга 1350 ажыг гектар тараа культуураларын тарып турган, ону чогуур өй-шаанда бедиж агротехниктиг негелделерге тарып дооскан.

Районда илеткелчилер бөлүүнө чоңга илеткелчилер болгаш лекцияларны билдингир, ону ажыл-агыйнын айтырылгалары-биле бурун холбаштырып тургаш бедиж денгелеп номчуп турар эштер эвез бар болуп турар. Чижээлээрге, Сталин аттыг колхозта агроном эш И. Максимчук, районун ортумаак школанында ажылдап турар башкы

эш Кулакова, Молотов аттыг колхозтуң даргазы эш А. Таржай болгаш оон-даа өскелер чоң ортузунга таныдылга ажылы чедишкир чорудуп турарлар. Штатман дашкаар илеткелчилер бөлүүнүң кежигүнеринин иштинде кызыкмак ажылдап турар эштер база бар. Оларнын илеткелчилер болгаш лекцияларын дынакчылар сонуугар турарлар. Чижээ, чоокта Кара-Тал суму Советинде Сталин аттыг көдө ажыл-агый артелинде МТС-тиң агроному эш И. Максимчук колхозтуң хову бригаданынга кур болгаш куруккаң черлерни шингээди алырынын дугайында СЭКП ТК февраль-март Пленумунуң доктаалынга холбашкан лекцияны билдингир номчаан болгаш бодунуң лекциязын колхозтуң мурнунда ол талазы-биле сорулгаларга-биле холбаштырган.

Ындыг болза-даа, районун чамдык удуртукчу ажылдакчылары, чижээлээрге, районун улус судунуң шийтекичи эш Надимов, прокурор эш Бадарын, МТС директору эш Стяжарев, СЭКП райкомунун инструкторлары эштер И. Базыр, О. Бильчир-оол болгаш оон-даа өскелер чоң ортузунга таныдылга ажыл херекке албайн турар.

Устүнде ады үнген эштер 1954 чылдын январь айдан бээр бо үеге чедир үргүчү көдө үнүп ажылдап келген болза-даа, көдөргө колхозчу чоңуң ортузунга лекция пропагандазын чорудар ажылга идеяк чок кирип турарлар.

Партия райкому бодунуң штатман дашкаар илеткелчилери-биле чамдык ажылдарын чорудуп келген-даа болза, ол ажылда четпестер ам-даа бар турарын минир херек. СЭКП райкому илеткелчилерин өөредип, оларга дузалаар, дуржулга болчур ажылды ам-даа четпес организациястан. Штатман дашкаар илеткелчилер бөлүүнүң ажылын чогуур негелде чедир эле тургузуп, оларнын идеяк илеткелчилер болгаш массанын ортузунга илеткелдерин, лекцияларын ажыл-агыйнын айтырылгалары-биле холбаалыг чорудуп турарын чедип алыры райкомунуң чугула сорулгалы болур.

Д. КУНЗУН.

Тудуг ажылынче сагыш салышкын

Чөөн-Хемчик районун «Большевик» колхозтуң партия организациязын колхозтуң тудуг ажылынче байдалын болгаш ол талазы-биле ээлчегил сорулганы чугалашкан.

Эрткен чылын колхозтуң тудуу чедишкенин чорутканын партия организациязынын хуралы демделгезин, Тудугуң чыл планы ажыг күүсетинге. Чуртталганын чангыс ай хевирлиг 16 чаа бажынарнын тудуру, 6 эрги бөдүүн бажынарнын көжүрбүшөөн, септеп тудуру планда көрдүнгү турган.

Ынчаарга колхозтуң тудуг бригаданы чангыс ай хевирлиг 18 чаа бажынарнын тудуун дооскаш, ажылгалга кирген, 19 эрги бажынарны көжүрүп туткан. Оон ийди уруглар яслинин бажыны, хлеб

быжырап бажың, склад болгаш 2 дарганаар бажынар туттунган. Малдын 3 чаа каяаларын туткан.

Бо чылын тудуг бригаданын күжү улам таарыштыр тургустунган. Амгы үеге тудугчулар Д. Саджыжы, О. Седип, К. Чимит-оол, Д. Сяндан, И. Дамдык олар ажыл нормазын 150—200 хуу күүседип турарлар.

Хуралдын шийтирин күүседир талазы-биле организациячыл ажыл күштелген. Коммунистер эш Дамдык-оол тудуг бригаданын удуртуп турар. Ыш кезип белеткери-биле тайгаже 20 хире кижичи үнгөн. Февральда яш кезилдеп барык-ла доозулган. Тудуг шөлүнче яшты сөөртүр ажыл база багай эвес чоруп турар.

Тараа культуураларынын тарылгазын дүрген доозар

П. Ермолаевтин ажыл-агый санажылгалыг трактор бригадасы

Петр Ермолаевтин № 5 трактор бригадасы каш чылдын иштинде Танды районга мурнакчы бригаданы санадып келген. Ол бригаданын составында Ермолаев акылшыклар үжелээ ажылдап турарлар: Петр Ермолаев — бригадир, Илья Ермолаев — бригадириниң дузалакчызы, Василий Ермолаев — тракторист. Ында оон ийди Волокитин, Сагатаев, Бородкин, Ашмарин болгаш өскелер ышкаш техниканы мергежилдин-биле башкарып билер, бодунуң мурнунда салдырган херек дээш могаг чокка демисежип турар мурнакчы кижилер ажылдап турар.

Чурукта: Ермолаев акылшыклар (оң талазындан толгай талазынче): Петр, Илья, Василий олар. Адаанда: бригаданын тракторларынын чер андарып турары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Бодунуң төрөөн колхозу Калинин аттыг көдө ажыл-агый артелине ажылдавышкан, ук бригада сөөлүг каш чылдарнын иштинде бедиж бүдүрүкчүлүг күш-ажылды көргүзүп, колхозчу шөлдерден тараа культуураларынын бедиж дүжүттүр чедип ал келген. Ылангы 1952—1953 чылдарда 100 га кызылтас шөлүндө ортумаа-биле 22,4 центнер дүжүттү алган болгаш чамдык черлериниң дүжүдү 30 центнер чедип турган. Суггаг чоң черден бо хире бедиж дүжүттү алганы дээш П. Ермолаевтин трактор бригадасы Танды райондан Бүгү-эвилелин көдө ажыл-агый делгелгезинче илередиң кирип турар мурнакчыларынын аразынга кирип турар.

Көдө ажыл-агый культуураларынын тарылгазын калбартып, дүжүттү бедилер дээш демисежип, трактор ажылдарынын планын үлгерилг күүседип келгенин түннелдинде эш П. Ермолаевтин бригадасы 1953 чылда ажыл-агый санажылгалыгыне шилчези. Оон үлгери-биле «Кызыл партизан» колхозта ажылдап турар эш Рыженковтуң трактор бригадасы бо чылын ажыл-агый санажылгалыгыне база шилчези.

Ажыл-агый санажылгалыг бригаданын анаа бригаданы көрдө артык камналгалы болуп, күрүндө хөй ашка-хөреңги үндүрбейн турарын ажалдап чорудулазы тодаргай көргүзүп турар. Өске трактор бригадалары эрткен-даа чылын, бо-даа чылын көдө ажыл-агый машиналарынын септелгезин МТС-тин кодалынга эккеп кылп, хөй чарыгалды үндүрүп турда, а Ермолаевтин бригаданы септелгезин бодунуң ол-ла ажылдап турган черинге кылп ап турган. Ол ышкаш тракторларынын агар септелгезин болгаш ажылдын чорудулазында эдиглерин МТС-тиң көзүп чоруур мастерскаязынын дузанын хереглесейн, боттары кылп

ап турар. Бо бүгү чүүлдер дыка улуг камналганы берип турар.

Оон ийди анаа трактор бригадаларына ышкаш, кывар, чаар материалдарын бригаданын нити адынга эвес, а лимит ёзуугаар тус-тус трактористтерге үндүрүп берип турарында трактористтерге үндүрүп камналга дээш демиселди шыныгы чорудуп турар. Дүжүттү планнаарда нити тарылга шөлүнге эвес, агы-агы участкаларнын айы-биле кылп турар болгаш дүжүттүң центнеринге хөмаарыштыр натура-төлөвиринин оналгалы берип турар болган ажырунда, бедиж дүжүт дээш демиселче бригаданың кежигүнеринин сагыш-сеткили болгаш күженишкенин улам мобилизастатып турар.

Эш Ермолаевтин бригадасы тракторларнын капитал септелгезинде аңгыда, бо бүгү чүүлдерге күрүндө хөй ашка-хөреңги үндүрбейн, харын камналганы ап турда, өске трактор бригадалары улуг чарыгалды үндүрүп турар. Чижээлээрге, 1953 чылда ол бригада устүнде айтык хемчелерин боттандырганында 20 муң рубль камналганы чедип алган болгаш бо чылдын каш айларында 8 муң ажыг рубль камналгалыг болуп турар.

СЭКП ТК-нын сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынын тарылга шөлдерин калбартыр, дүжүттү бедилер, чаа черлерни шингээди аптар дугайында төөгүлүг айтыш-

кынарын амыдыралга боттандырап дээш бригаданың трактористтери бо чылын бүгү улустуң социалистик чарыгынга кирип, бедиткен хүлээлгелерин боттарынга ап, улам күженишкенин ажылдап турарлар.

Олар бо чылын бүгү тарылга шөлдериниң бир газында ортумаа-биле 20 центнер дүжүттү алыр, чымчак андарылгага шилчедерге сезонда бир тракторга 560 ганы ажылдап кылп, 4.500 килограмм кывар чүдүлдү камнап алыр, чымчак андарылганын бир газында трактор ажылдарынын бот-үезин 1,5 рубльге чигелер болгаш чайгы, күсүкү ажылдар талазы-биле өске-даа хүлээлгелерин алганар. Бригаданың чамдык трактористтери оон-даа бедиж хүлээлгелерин алганар. Чижээ, тракторист Волокитин биле В. Ермолаев олар сезонда чымчак андарылгага шилчедерге 800—850 ганы ажылдап кылп болгаш бирээзи-ле 1000 килограмм кывар чүдүлдү камнап алыр дээнер. Ол ышкаш хүлээлгелерин трактористтер Сагатаев, Бородкин, Давыдов олар алганар.

Бо чылдын чаксы тарылгазын 7 ажыл хүнүнде эрттирери-биле бригада як кылдыр белеткенип алган, чамдык участкаларнын хары эврири билек, апрельдиң 26-да шык базырап илтирээшкенин эгелээ. Ажылдын шынары болгаш темпиз мурнуку чылдарда болуп көрбөзү-биле чоруп турган. 650 га черинг шык ба-

зырап илтирээшкенин үш-ле хонуга—апрель 29-га дооскан. Тракторист эш Сагатаев шык базырылганынга 2 хүнүң нормазын чангыс хүн күүседип турган.

Апрель 30-де ийи агрегат тараа культуураларынын дажылгазын эгелээ. Ажылдын шынары болгаш темпиз шак бүрү улам-на бедип, трактористтер ажыл нормазын каш катап ажыг күүседип турганар. Чижээ, тракторист В. Ермолаев бир хүнде 130 ганы, оон соонда 140 ганы чаштырган, ол болза, чажылганын нормазын 4 катап ажырганы ол. Тракторист С. Ашмарин бир хүнде 120 ганы чаштырган. Тракторист Волокитин биле Бородкин олар тарылга мурнуң душенинниң нормазын 2 катап ажыг күүседип турганар.

Ажыл-агый санажылгалыг трактор бригаданын коллектив чангыс эп-сеткилдиг, бедиж бүдүрүкчүлүг күш-ажылы-биле 4-ле ажыл хүнүнде 707 га тараа культуураларын чажып доозулган. Ол болза, тараа культуураларынын тарылгазын 7 ажыл хүнүнде чорудар дээш хүлээлгезин 3 хонук бурунгаар доосканы болгаш өске трактор бригадаларын мурнааны ол болур. Ындыг дүрген темпи Бай-Хаак МТС-тиң төөгүндө бир дугаар болуп турары ол.

Бо чедишкени болза, тракторларнын болгаш кожуда машиналарнын септелгезин эң ки шынарлыг чорутканы-биле болгаш механизаторларнын, колхозтуң хову бригаданын кежигүнеринин чангыс демниг күш-ажылы-биле тайылбырлатынар. Бригада оон соонда картофель шөлүн андарышкан, чайгы чер андарылганынче улаштыр кирипкен.

Эш П. Ермолаевтин трактор бригаданы ажыл-агый санажылгалыг ёзуугаар ажылдап, эки түннелерни чедип ап турар, Ындыг болза-даа, бо дээрге, ажылдык эгези болур болгаш ёзуулг ажыл-агый санажылгалыг болур чөрүкче бүрүн шилчип шылаваанын, хөй чүүлдер талазы-биле өске трактор бригадаларында оза илгалбайн турарын база МТС-тиң талазындан бо бригаданы болгаш ажыл-агый санажылгалыгыне чаа кирип турар өске-даа бригадаларыны быжылгаларынче кичээнгей четпес салдынып турарын демделгези чугула.

Сорулга болза, П. Ермолаевтин бригаданы болгаш ажыл-агый санажылгалыгы кирип турар өске-даа бригадалары улам быжылгалары, оларны ёзуулг ажыл-агый санажылгалыг бригадалар болдураа болур. Л. МОНГУШ.

Тарылга шөлүндө культура-массалыг ажыл

Ажылчы чоңуң материалдыг байдалын экижидери-биле чергелештир, оларнын культурулуг денелин соксаал чокка бедилерин бистий партияныс болгаш чазаавыс дээди хоойлу кылдыр савап, ону чер-черге чедишкенин боттандырган талазы-биле хоорай, көдөзүң бүгү культура-чырыдышкын албан черлеринин мурнунга чугула сорулгаларын салып турар.

Ылангы амгы чаксы тарылга ажылынын түдүк үезинде көдө ажыл-агый талазы-биле партия биле чезактын шийтирлерин амыдыралга боттандырап дээш Улуг-Хем районун культура-чырыдышкын албан черлерин шөлдерде ажыл-ишчилерин ортузунга чамдык хемчелерин ап чоруткан. Районун культура-чырыдышкын ажылдакчыларынын каттышкан семинарын апрельде чыдыдырган, анаа чаксы тарылга кампаниясында көдөзүң колхозчу ажыл-ишчилеринге культурамассалыг ажылдарын чөл организация чорударын чугалашкан.

Районун Александр Матросов аттыг культура бажынын культурамассалыг бригадасы (удуртукчу эш Тупикин) «Күш-ажылдык хостуу», Мичурин аттыг, Калинин аттыг, Маленков аттыг колхозтарын хову бригадаларына барып, элээн каш концерттерин көргүзүлгелерин, лекция, беседаларын номчулгаларын организациястан. Оон ийди колхозтарнын боттарында агитбригадаларын чаксы хову ажылынга база таарыштыр тургускан.

Сталин аттыг колхозта клуб эргелчекчи эш Урангайын, Ленин аттыг колхозта библиотека эргелчекчи эш Сотпаяктын организациястп удуртканы культуригадалар ол колхозтарнын хову бригадаларынга концерттерин, язы-бүрү темаларга беседаларын, солун номчулгаларын эки организациястп турар.

Оон ийди ол колхозтарнын худьт-бригадаларынын киржикчилери комсомолчулар Шабанова, Шокотова, Биче-кыс олар хову бригадаларынга көсүк агитациянын хевирин: хана солуларын, көргүзүг самбыраларын, агитхуудустарын, лозунг, плакаттарын үндүржүрүңге идеяк илеткелчи кирип, колхозчу тараачыларын, механизаторларын политиктиг база күш-ажылчы идеяк илеткелчи көдүрүңге улуг дузаны чедирип турар.

Колхозчу ажыл-ишчилерге кино-чурукту үзүктөл чок көргүзөр сорулга-биле тускай көжер кинону организациястан. Оон ажылдакчылары көдө ажыл-агыйнын чедишкенин илтир болгаш мурнакчыларын аргадуржулазын көргүскен документальдыг болгаш уран-чечен совет кино-чуруктары хову турлагаларыга каш удаа көргүскүзүн.

Устүнде чедишкенин-биле чергелештир районда культурамассалыг чаксы тарылганын байдалынга таарыштыр организациястп талазы-биле оон ажылдакчылары ам-даа чогуур негелдеге чедир ажылдавайн турар дээрин айтыр херек.

Райкуссомунуң культурамассалыг чаксы тарылганын инспектору эш Прудников апрель айда чангыс удаа семинар эрттиргени-биле кызыгаарлатынган. Чүд дээрге, оон бодунуң ажыл планы кончуп эренгей тоагатынган, чорутса чогуу хемчелер саазын кырында көрдүңгө-даа болза, оон херек кырында күүселгезиниң хыналдазын чорутпайн келген. Тус-тус ажылдарын кымнар, каян, кая канчаар чорударын планда тодаргай айтылаан. Оон туржук май айнын ажыл планы база чок.

«Партиянын XIX съездизин», Киров аттыг колхозтарда агитмассалыг ажылдар четпес чорутунган болгаш ында көдө лекторлар бөлүү мындага организациястатылаан. СЭКП ТК-нын февраль-март Пленумунуң чуртка тараа бүдүрүлгезин көүдөлдүр база кур болгаш куруккаң черлерин шингээди алырынын дугайында доктаалынын талазы-биле болгаш иштиги, даштыкыны өске-даа политиктиг болушкунарын колхозчу массаларга угаадып тайылбырларын ажылы шөлдерде ам-даа четпес организациястатып турар.

Украинаның Россия-биле катап каттышканынын 300 чылын таарыштыр районга культурамассалыг ажылдарын планы чогаатынымаан, оон белеткелин районда безин эгелээ. Бо дээрге, районун удуртукчуларын культурамассалыг чаксы тарылганын кызыл албан черлеринин ажылдакчыларынын ажылынга практиктиг дузаны эвезш көргүзүп, партийжи контрольду кошка боттандырып колгенин айтып турар-дыр.

Д. ЕНДАН.

Хожудаашкындан уштунар

Барыш-Хемчиктин колхозтары апрельдиң 22-де тараа культуураларын чажып тарып эгелээ турган. «Барлык» совхозу май 5-ке чедир 1.350 гектар тараа культуураларын чажып тарып планын 100 хуу, кол культура кызылтасын планын 130 хуу күүсеткен. Ворошилов аттыг колхоз май 10-га чедир тараа культуураларын чажып тарырын 78 хуу, «Тилелге» колхоз 72 хуу, «Комсомол 30 чылы» колхоз 84 хуу күүседип алган. Өске колхозтар-биле денгээр, Ворошилов аттыг колхоз кижилерин болгаш тирттар күштерин бригадалар айы-биле шын хуваап тургускан болгаш ажылды организациястып чорудуп келген. Эдегей бугазын аштап септээш ажылга катап кирип. Партия организациязы агитация ажылын үргүчү чорудуп, хүндүлгө, көргүзүг самбыраларын доктаамал организациястп, социалистик чарыштын түннелдин 5 хонга-ла үндүрүп турар. Чаксы тарылга талазы-биле өске колхозтардан дээр ажылдап турар Ворошилов аттыг колхозка чоокта чаа партия райкому болгаш райкуссомун шилчир кызыл түтү тывысқан.

Ындыг болза-даа, район нитизинде тарылга планын май 10-га чедир чүгле 54,1 хуу күүсеткен. «Большевик» колхозта МТС-тиң эш Тойбу-Хаага бригадирлеткен трактор бригаданын 4 тракторлары үрелин, бир-даа хүнде четче ажылдавайн турганында ында тарылга хожудаашкында турбушкан. Тракторист эш Матпай «АТЗ-НАТИ» деп трактору-биле баштайгы барган хүнүнде 6 гектар черин шыгың базырган. Ындыг болза-даа, оон трактору үрелгезин, чоокку үеге чедир ажылдаваан. Ол ышкаш эш Бөлөр-Караның № 5 трактору, эш Көк-оолдуң дизели үрелик турбушкан.

МТС-тиң 35 тракторларында 16 тракторлар үргүчү үрелип, доктаамал ажылдавайн турары-биле тарылга орайтап, оон шынары куду болуп турарынын бир чылдаганы ында МТС-тиң директору эш Пшеницын, партия организациязынын секретары эш Коичук олар мындыг четпестерни чогуур өйүңде чайладыр дугайында тодаргай хемчелерни чорутулаан.

«Тилелге», «Комсомол 30 чылы», «Большевик» колхозтарда тракто-

ристер Мергелдей, Назы-Байыр, Олай-оол болгаш оон-даа өскелер хүнде ажыл нормазын күүсетпейн, черни 9—12 сантиметри кыдыра андарып, илтирээшкенин доора чорутпайн, чүгле узун дугаар чорудуп турган. «Комсомол 30 чылы» колхозтуң агроному эш Стал-оол, «Тилелге» колхозтуң агроному эш Белдир олар трактор бригадаларынын ажылын хынавайн турар. Ынчангаш агротехниктиг чурумнарын үрөп турар таарылгалар бар. «Комсомол 30 чылы» колхоз рассадга капуста одурткан, оон соонда үнүп келгенде көөрге, капуста эвес, турнепс болган чүдүл бар.

«Тилелге» колхоз 10 тонна арбай үрезинин районун тараа белеткел черинин складында май 6-га чедир орнап ап шыдавайн турганы-биле чажып тарышканын саадаткан. Артеле баштаар чери трактористерин хандырылганынче сагыш салбайн келген. «Совет Тываның 5 чылы», «Кызыл тараачы», «Ленин оруу» колхозтарнын баштаар черлерин үчтүктерин, трактор бригадаларынын бригадирлерин аяг транспорту-биле хандырбайн турган.

Партия райкому болгаш райкуссом чаксы тарылгага эренгей удуртулганы чоруткан. Апрельдиң эгезинде колхоз бурунүң 4 сургакчы үнүгөн. Сургакчыларын ажылынын дугайында айтырыгы партия райкомунуң бюрозунга болгаш райкуссомунуң хуралынга чангыс-даа чугалашпаан. Сургакчыларга томулаткан эштер Васильев, Монгуш, Бегзи болгаш өскелер май 3-ке чедир колхозтарга барбаан турган.

СЭКП райкомунуң секретары эш Санчай, райкуссом даргазы эш Красный олар удуртулганын стилин бедитпейн, бир хүнде 2—3 колхозтарын эргип, оларга нити айтышкынар берип турар боордан башка, чаксы тарылганын дүрген доозарынын боттук хемчелерин албайн турар. Районун партия, совет болгаш көдө ажыл-агый органныр чаксы хову ажылында четпестерин дарый чайладып, агротехниктиг чурумнарын сагып тургаш, чаксы тарылганын планын эң чоокку үеге долдур болгаш ажыг күүседирин хандырап ужурулг.

С. БАЯНОВ.

БАЗА КАТАП КОРЕЙ АЙТЫРЫГ ДУГАЙЫНДА

Даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлөл хуралына 1954 чылдын май 11-де

В. М. МОЛОТОВТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Дээрги дарга, дээрги төлөөлөр!

Бо чөвүлөл хуралда корей айтырыгын чугаалажып көрүүшкүңүз болза, бо айтырыгын шиттирлээрин канчаар көрүп турарыңыз талазы-биле элээн улуг чөрүшкөктөр бар дээрини дугайын херечилеп турар.

Хамаарышпас болгаш демократтыг күрүмө кылдыр Корейни чангыс-ай чоруну катап тургузарыңыз дугайында айтырыг талазы-биле Корей Улус-Демократтыг Республиканы чангалары маңа тайылбырлаан. Ол саналдары Кыдат Улус Республика болгаш Совет Эвилели дөткөн. Корейни чангыс-ай чоруну катап тургузары хамыктын мурунда корейлерини боттарынын херээ, корей улусту херээ деп бодалга ол саналдарын үндезини болуп турар. Корей күрүмнүн политика болгаш нийтилет тургузуунун дугайында корей улуска ажыглатымас шиттирлээрини аңаа дөткөөр деп кандыг-даа оралдажышкыннары аңаа дүңгүрөйтүр шаап турар. Бо талазы-биле чүңү-даа чугаалап турарлар-ла ыйнаан, ынчалза-даа Совет чазак болза, Корей Улус-Демократтыг Республиканы ол туружу демократизмдин принциптеринге дүңгүрөтүр, база оң-биле кады, корей улустун үндезин эрге-ажыктарыга болгаш национал эргелеринге дүңгүрөтүр деп Долу үндезинин медеглел болур.

Бо чөвүлөл хуралда корей айтырыгын талазы-биле өскө бодалды база-ла тайылбырлаан. Ол болза, корей дайыннын изин түдүк үзүн 1950 чылдын октябрь 7-де КНО-нун Кол Ассамблеянын үндүргөн өзү-дүрүм чок шиттирлери корей улуска дөткөөрүнүгө чедирип турар. Совет Эвилелинин болгаш Каттышкан На-

циялар Организациязында киржиш турар өскө-даа күрүмнелерин удур-ланымшыкынары турза-даа хүлээп алдынган, Кол Ассамблеяны ол шиттирлери КНО-нун чепсектиг күштерини херек кырында контролюнд адаанга чүгө Муруну Корейни эвес, харын Сонгу Корейни база тургузарыңче уланган агрессия планнары дөткөөр деп оралдажышкынны кылган. Кол Ассамблеяны ол шиттирлери өзүгаар «Корейни каттыштарыны болгаш катап тургузарыңиз талазы-биле КНО-нун комиссияны» тургустунган. Оң-биле кады чүгө Муруну Корейга эвес, харын «бүгү Корейга» «туруштуг байдал» дээрин хандыраарыңиз сорулгазы салдынган, өскөөр чугаалаарга бүгү Корейга шериг эжелет чагырылганын боттандырар болгаш Бракки Чөөн чүккө америк агрессияны калбартыры агартыр деп оралдажышкын кылдынган. Сонгу Корейга хамаарыштыр эжелекчи сорулгалары салып турар ол өзү-дүрүм чок шиттирлери Корей Улус-Демократтыг Республиканы чазак шиттирлери удурланып турган.

Амгы үедө ол өзү-дүрүм чок шиттирлери чорударын база катап негеп турарыңиз журу чүл дээрге, оң-биле чүгө агрессия күрүмнелери Корейга хамаарыштыр эжелекчи планнары КНО-нун тугу-биле чажырып чаар деп оралдажышкыннары кылып турары ол болур. Кол Ассамблеяны ол өзү-дүрүм чок шиттирлери боттандырып чорударын негевешаан, Корейга үш чыл дугузунун дайынын үндөндө күш-биле чедип ол чадаан чүгүн амгы чугаалажышкыннарга чедип алышпап турарлары ол-дур.

I. Корей айтырыг болгаш Каттышкан Надиялар Организациязы

Каттышкан Нациялар Организациязы корей болушкунуна ролюнд дугайын онзалап чугаалаарыңче бо бүгү чүддөр албадал турар-дыр. Корейга болушкуннарга хамаарыштыр бүгүдөзгө билдингир фактыларны бо чөвүлөл хуралга безин хөй удаа меге тайылбырлап турар дээрин ап көөргө, бо улам эргөжөк чугула болуп турар.

Херек кырында Каттышкан Нациялар Организациязы корей болушкуннарыңиз үндөндө шыкшак шакынды басындырган байдалга канча-даа турбаан боор ийин оң. Корей боттарының сорулгаларын чедип алыр дээш Американың Каттышкан Штаттары ол таварылгада Каттышкан Нациялар Организациязын тугун ол бүгү-делегей организациязын эрге-ажыктары, эргелери болгаш сорулгалары-биле канча-даа таарышпас сорулгаларга ажыглап турган дээр дугайын фактылар чугаалап турар. Женева чөвүлөл хуралына корей айтырыгын чугаалажып көрүп тура, бис делегейни ийги дайынын соонда Корейга болушкуннарыңиз канчаар өскүр турганыңиз дугайын сактыр уjurлуг бис.

Милитаристия Японияга удур дайында эвилелилерин аразында дугуржулга өзүгаар 1945 чылдын чынында совет шериглер Корейниң 38-ки параллельден сонгу талада чыдар девискээринче, а АКШ-тын шериглери—38-ки параллельден бургунаар чыдар девискээрге киргенер. Оң муруну чарында Манчжурияны девискээринге Совет Армияны чыла шапканы япон шериглериң дүжүп бериниң хүлээп алыр, база ынчанаш шаанда барык 40 чыдар дугузунда үргүлчү турган япон эжелет чагырылгалаң адырларына корей улуска дулаалары оларны сорулгазына кирип турган. Сонгу болгаш Муруну Корейни демократтыг чангыс-ай күрүмө кылдыр каттыштарының байдалдарыңиз дугайында айтырыг ындыг байдалды түнелинде чаятар-ла онзагай уjur-дузалыг апарган.

Корейни каттыштарының дугайында айтырыг АКШ-тын, Англияны болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлеринин 1945 чылдын декабрда Москвага болган чөвүлөл хуралына-ла тургустунуп келген. Хамаарышпас корей күрүмнени катап тургузарыңиз дугайында айтырыг ынчан АКШ-тын чазанын турбаан дээрин АКШ-тын чазанын Корейга хамаарыштыр кирип келген планы доран-на көргүсөн. Дөрт күрүмнелериң (АКШ, Англия, Кыдат болгаш ССРЭ) Корейни 5—10 чылдарла карагалып камгаларыңиз бадылаарын АКШ-тын талазында салалдаан, бүгү Корейни эргелеп башкарарыңиз талазы-биле боттарының онза органын тургузуп алырын ол

Каттышкан Нациялар Организациязының хүлээлгезинге хамаарышпас деп чүгө КНО-нун Уставынын 107 чүдүндө дөт илеретини турар дээрин база-ла барымдаалаастай берген.

1947—1949 чылдарның дугузунда КНО-га америк төлөөлөр ол бүгү-делегей организациязын боттарының сорулгаларына ажылаарыңче чүл-бүрү аргалар-биле чүткүдүп турганнар. Совет Эвилелиниң болгаш база Каттышкан Нациялар Организациязына корей айтырыгын чугаалажып көрүңүз өзү-дүрүм чогуң айтып турган өскө-даа күрүмнелериң удур-ланымшыкынары турза-даа, олар Корей дугайында айтырыгын чугаалажып көрүңүз Кол Ассамблеяга албадал дөткөөр. Корей херектерге АКШ-тын өзү-дүрүм чогу-биле чажыражып киржиринге КНО-нун тугун ажылаарыңиз бири чадазы ынчаар эгелзэн.

Оң-биле кады херек ийи хевирниң хемчеглеринге четкен, оларны ынчаар болдуруп болбазы илден.

Кол Ассамблеяны шиттирлери өзүгаар тургустунган, Корей талазы-биле комиссия болза, Муруну Корейга Ли Сын Манниң бөлүңүн анти-демократтыг, сатыныкчы, террористик өзү-чүрүм туруп турар деп колдуңда минир уjurга таварышкан. Ынчалза-даа ол комиссия оң-биле кады улуска удур ол өзү-чүрүмнү чажыкчызы болу берген. Херек болза, КНО-нун корей комиссиязы Муруну Корейга чоруктан «парламент сонгудаларының» хайгааракчызының ролон күүсөдиринге безин четкен, ынчаарга ол сонгудалар корей улусту, оң эргелерин болгаш демократизмди чогуур өзү-чүрүмнү шуут дорамчылааны болган болгай. Өскө талазында ол комиссия болуңчу ажыл чорудалганын Сонгу Корейге база непередир деп оралдажышкыннар кылган. Ол болза, улуска удур, муруну-корей корум-чүрүмнү бүгү Корейга непередириниң оралдажышкынары болган. Ынчалза-даа бүгү-ле ындыг төргүлүг чылбыртышкыннары Сонгу Корейни чоңунуң талазында болгаш Корей Улус-Демократтыг Республиканы чазаның талазында шиттирлери ойтур шавышкынарга таварыш турган.

КНО-нун талазында Сонгу Корейни шитки херектеринге чажыражып киржириниң ол оралдажышкыннары-биле чегелештир Ли Сын Ман Сонгу Корейга удур дайын эгелзеп деп ажык кыжанышкыннары шилчээ. Чижээ, 1949 чылдын сентябрда Ли Сын Ман америк профессор Оливерге чоруктан чагаанын мынча деп баданк турган: «Агрессия хемчеглериң ап чорударыңга болгаш сонгу чүктө коммунистия армияның биске хамаарыштыр арыг сеткилдиг кезеби каттыжып, оң арктан кезин узуткаарыңга амгы үе психология (сагыш-сеткил — Ред.) талазы-биле эңне таарымчалыг үе-дир». Чаа чылда (азы 1950 чылда) Сонгу Корейни эжелеп алыр деп сорулганы салып турарын 1949 чылдын декабрь 30-де Ли Сын Ман ажы-биле медеглел турган. Чаа чылда улустар аразының байдалыңиз өскөрүлгени-биле холбаштыр бис Муруну болгаш Сонгу Корейни боттарының күштериниң-биле каттыштары уjurлуг бис» деп ол ынчан медеглзэн. Американың Каттышкан Штаттарының ыдалашкыны-биле хөлөбешаан, лисынманчылар Корейга дайыны ынчаар белеткеп турганнар.

Корейга дашкаартан дөгетиниң келген дайын 1950 чылдын июньда өскүр үнгөн. Ол дайын Американың Каттышкан Штаттарының талазында үш чылдык шериг интервенцияның шилчээ. Оң-биле кады ол дайыны Каттышкан Нациялар Организациязының тугу-биле чажыраарыңга бүгү-ле чүддөр кылдынган турган.

Корей херектерге, азы ылаптап чугаалаарга, корей дайында АКШ-тын өзү-дүрүм чок, база оң-биле чегелештир ажык агрессия чажыражып киржишкенин КНО-нун тугун ажылаарыңиз ийги чадазы ол үеден эгелзэн.

Херектериниң шынында турган байдалы моон адаанда фактылардан көстүр турар.

Сонгу Корейга удур дайынче кирер деп дужаалды америк чепсектиг күштерге бергенин дугайын президент Трумэн 1950 чылдын июнь 27-де чарлаан. Оон ангыда, Бракки Чөөн чүккө турган америк шериг-дөдө флотунга «Формозаге» (Тайваньге) халдаашкыны болдурубас деп дужаан турган, ол болза, Тайвань деп чүддө ортулукту херек кырында эжелзенин көргүсөн. Ол болза, АКШ-тын чазак агрессия белеткээриниң политиказында агрессияны дөт ахтыларынче шилчип кирген болгаш Корейни база Кы-

даттыг херектеринге ажыт-чажыт чок чажылажып киржириниң орунга кирген дээрин көргүсөн.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели президент Трумэнниң Корейга америк агрессияны өскүдүп үндүргөн ол дужаалыны соонда, чүгө июнь 27-де чыгыган болгаш Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүнери күрүмнелерин ол дайында киржириниң дугайында бодунуң сүмелерин үндүргөн, оң муруну-корей корум-чүрүмга дулаамчы кылдыр көргүсөн. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң июнь 27-деги болгаш оң муруну чарындагы июнь 25-теги шиттирлери, ол шыкшак Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң 1950 чылдын июнь дугузунда үндүргөн өскө-даа шиттирлери Каттышкан Нациялар Организациязының Уставы чажыражы-биле үргөлдөн чүддөр болган, ынчанаш оң өзү-дүрүм чок болган. Олар хоойлу өзүгаар күштүг болуп шыдаван турган, чүгө дээрге ол шиттирлери үндүрүп турар үедө Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң ийи доктаамал кежигүнери: Совет Эвилели болгаш Кыдат Улус Республика аңаа чок турган. Ынчаарга, КНО-нун Уставы өзүгаар алмрга, дайын болгаш тайбың айтырыгына Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелини шиттирлери чүгө Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң кежигүнериниң хөй кезин оларны дөткөөндө, база ол хөй кезин болган кежигүнерге Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелини беш доктаамал кежигүнери шууту киржиш турар болза, хоойлу өзүгаар күштүг болуп шыдаар болгай. Эрге-ажыктарыңиз Корейга дайын шуут дөт турган Кыдаттын төлөөлөкчизинин Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге чок болганын факты ол таварылгада онза уjur-уткалыг болган. Үстүндө айтылган шиттирлерге гоминданчы төлөөлөкчизиниң киришкеги оларның чүгө өзү-дүрүм чогуң айтып турар.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң ол шиттирлери маңаа чугаалавышаан, корей дайыныга элзэн хөй күрүмнелериң киржишкени агартып шыныктырып турган. Ынчалза-даа Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң ол өзү-дүрүм чок шиттирлери Каттышкан Нациялар Организациязының шиттирлери деп санап болбас. Ынчангаш корей дайында элзэн хөй күрүмнелериң киришкеги чүгө Каттышкан Нациялар Организациязының тугу-биле чадгынып турар. Ону Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели КНО-нун Уставына чөрүштүр кылган, чүгө дээрге агрессия америк бөлүктөр ындыг чагдынышкыны хереклеп турганнар.

Сөөлүредир АКШ-тын чазак кижилериниң талазында эвээш эвес медеглелдери кылган, ол медеглелдерге корей дайында АКШ-тын киржишкени херек кырында чылдаганнары илеретип турган. Чижээ, сурагжаан америк генерал Ван Флит 1952 чылдын январда мынча деп азы-биле медеглзэн: «Кандыг-бир Корей чок-ла болза маңаа, чок-ла болза делегейниң кандыг-бир өскө кезинге турар уjurлуг турган». «Амгы үедө бистин заводтарымыс боо-чепсекти база катап улам өзүп турар санын кылдыр бүдүрүп үндүрүп турар» шак ындыг байдалда Корейга дайын тургускан дээринде АКШ-тын дайында киржилгезин ол агартып турган. Корейга дайын чепсекти эилдере бүдүрениң политиказын чорударыңиз дулаал турган дээрин мырыңиз илден, ынчаарга ол АКШ-тын агрессия бөлүктөрине аажок таарымчалыг болуп турган.

1950—1953 чылдарның дугузунда, Корейга тайбыңчыдылгага ат салгыже чедир-ле, Каттышкан Нациялар Организациязы корей айтырыг талазы-биле элзэн хөй шиттирлери үндүрүп келген. 1950 чылдын август эгелзеш Совет Эвилели Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң хуралдарына база катап киржиш эгелзэн үеден бээр Корейга америк агрессияны Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң тугу-биле чажырып чаары болдумас аларган. Ол үеден эгелзеш КНО-нун Кол Ассамблеязы ындыг чажырыкчы апарган, ол чорук улустар аразында оң ат-хүндүзүн дыка сулараткан.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң болгаш Кол Ассамблеяны бот шиттирлериң корей улустун эрге-ажыктарының киржилгези чокка, ол шиттирлери чугаалажып көрүңүз корей улустун төлөөлөкчилериниң киржилгези чокка үндүрүп турган дээрин маңаа сагындырза чогуур. Корей айтырыгын чугаалажып көрүп турар үедө КНО-га Корей Улус-Демократтыг Республиканың төлөөлөкчилериниң чугаазын чангыс-даа уда динчип көрбөөн дээрин чугаалаарга-ла четчир.

Сонгу Корейга удур дайынны киржишкенин санында Муруну Корейдан ангыда 16 күрүмнелер бар, сон иштинде: Американың Каттышкан Штаттары, Англия, Франция, Бельгия, Голландия, Канада, Австралия, Чаа Зеландия, Муруну-Африка Эвилели, Турция, Колумбия, Греция, Люксембург, Таиланд, Филиппинер, Эфиопия. Дайынны үстүндө айтылган киржишкенин хөй кезин болза, колонияларды, азы колониалдыг корум-чүрүмнү дөткөөр сонуургап турар күрүмнелериниң санында хамаарыштыр дээрин үстүндө чурттарын дандызында көстүп турар. Бо дайында Азия чурттарының барык киришпээни таварылга эвес. Чижээлзэрге, Британ найырджажылгада кирип турар чангыс-даа күрүмө аңаа киржишсезден. Бо дайында Азияны киржишкөн чамдык чурттарының талазы-биле чүл дээрге, ол чорук бодунуң хөдөлгөжүнериниң талазы-биле хамаарышпас чоруктуң болгаш бот-башкарлыг чоруктуң эң биче хемчээлдерин ажыглавайын турар, азы чок агрессия күрүмнелерден кулданымшыкының хамаарылгада турар чурттарга хамаарыштыр деп чүвени көөрү берге эвезтир.

Сонгу Корейниң девискээринче шуургу кирген шериглер чүгө Каттышкан Нациялар Организациязының демдээн ап чоран дээрин фактылар көргүзүп турар. Херек кырында Сонгу Корейга удур дайында киржиш турган даштыкы шериглери бети-ле дээрге 10-нун 9 кезин АКШ-тын шериглерден тургустунуп турган. Оон арктан бүгү 15 күрүмнелер корей дайында киржиш турган даштыкы чепсекти күштериниң 10-нун 1 кезинден хөй эвезин киригенер. Оларны киржилгези чүгө Корейга америк агрессияны чаарыга бараан болуп турган. Дайын чорударының канчаар-даа аажок каржи, араанзыг болгаш кижини өзүзү чок характериниң талазы-биле кол харысалганын кымда хамаарыштыр турары база моон көстүп турар, ол дугайында хөй санын фактылары чогуур үедө көргүзүп турган. Ынчалза-даа ол корей авантурага киржиш турган өскө күрүмнелериң харысалганын эвээштептей турар.

Корейга тайбыңчыдылганы кылган соонда үеге хамаарыштыр фактыларын оюп эрте берип база болбас. Тайбыңчыдылганы кылган доран-на АКШ биле Муруну Корейниң ара-

II. Женева чөвүлөл хуралының сорулгалары

Корейга тайбыңчыдылга Корей Улус-Демократтыг Республиканы болгаш Кыдат Улус Республиканы чазактарының инициативазы-биле чедип алдынган билдингир болгай. Ол инициативаны Совет Эвилели иделкейлиг дөткөөн.

Ынчангаш АКШ-тын болгаш өскө-даа чамдык күрүмнелерин талазында ыйышкының уjurу-биле Каттышкан Нациялар Организациязы тайбыңчыдылганы чарганын соонда безин херектиң уjurу тайбыңчыдылганы негелделери күсөдиринче чөдө бээрге аңаа иди бээр шык чок болган. Корей айтырыгын шиттирлеп таарыштары-биле политиктиң конференцияны чылдыр дугайында тайбыңчыдылганы негелделеринде чедип алдынган дугуржулга турбуже, КНО-нун Кол Ассамблеязы ол конференцияны чылдыр хандырып шыдаван, чүгө дээрге, бо айтырыгын талазы-биле оң шиттирлери тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганың уjur-дузалыгына дүңгүшпөн. Корей болгаш кыдат дугуржулганы шериглери Төрзөн чуртунче хостуг эгидип чандыр дугайында айтырыг тайбыңчыдылга дугайында дугуржулга негеп турбуже, мынчага чедир база шиттирленимзин билдингир болгай. Бо айтырыгын талазы-биле Кыдат Улус Республиканы кирип саналдарын хүлээп алмыр улустар аразының чогуур дугуржулгаларының негелделерине таарыштыр турар болур ийи.

Февральдың 18-те боттарының Берлин диннадын чарлаан чүгө Францияны, Англияны, АКШ-тын болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлөл хуралы чок чоруну быгылаарыңиз чугула уjur-дузалыг улустар аразының айтырыгларын шиттирлээрин дээр онза харысалгалыңиз харын Каттышкан Нациялар Организациязының Уставы көрүп турда, ындыг оралдажышкынарга мырыңиз үндөзилээр барымдаалар чск-дур.

зынга шериг керээзин чарарыңиз дугайында чугаалажышкынарыңиз элзэн дээр билдингир болгай. «АКШ биле Корей Республиканы аразында бот-боттары камгалажырыңиз дугайында керээ» деп аттыг ол керээге 1953 чылдын октябрь 1-де ат салган. Ынчалзажок, ол шериг дугуржулганын узказы Муруну Корей биле Американың Каттышкан Штаттарының «бот-боттары камгалажырыңиз» хандырында эвес, а мырыңиз өскө чүддө болуп турар дээр кижини бүрүзүңиз билдингир. Ол дугуржулга-биле америк агрессия бөлүктөрү болза, Сонгу Корейга-ла Кыдат Улус Республикага-даа моон сонгаар-даа кыжанырда база бир шериг плацдармын бодунга хандырып алырын күзеп турарлар. Амгы үедө ол керээ Муруну болгаш Сонгу Корейни каттыштарының оруунда кол моондактарыңиз бирээзи болуп турар.

Муруну Корей-биле «бот-боттары камгалажырыңиз» дугайында керээни чарып тура, АКШ Каттышкан Нациялар Организациязының тугу-биле чадгынары оралдашпаан. Бо таварылгада ол бир эвес корей чаркы ортулукка чаа агрессияны эгелзери чогуур деп санатынар болза, колдарын болдунар-ла хостуу-биле тургузар кылдыр хөдөлөп турган.

Корейга дайында хамаарыштыр фактыларга үндөйлзеш, Каттышкан Нациялар Организациязына хамаарыштыр кандыг түңмөлдөр үндүрүп болуру?

Ол түңмөлдөр тодаргай.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң болгаш Кол Ассамблеяны талазында өзү-дүрүм чок хөй хөдөлгөжүнериниң түнелинде Каттышкан Нациялар Организациязы Корейга дайындажып турган таланың байдалына барып түшкөн. Херек кырында КНО-нун тугу аңаа америк агрессияны чажырып чаарыга ажыглатынган. Каттышкан Нациялар Организациязының дайындажыкчы талаже бүгү делегейниң улустары көрүп турда-ла шилчип киргени ол бүгү-делегей организациязының ат-алдарын хөй чүддөр талазы-биле чажыраткан. Тургустунуп келген бо байдалда Каттышкан Нациялар Организациязы бүгү-делегейниң дөт чангыс сорулгалы органы болур арганын шыкынган болгаш корей айтырыгын шиттирлериңиз талазы-биле боттут ажылдары күсөдип шыдаастай берген.

Корей айтырыгын тайбың шиттирлеп таарыштарыңиз болгаш Индия-Кыдатка тайбыңны катап тургузарыңиз дугайында ийи айтырыгыңиз талазы-биле чылган. Женева чөвүлөл хуралыңиз онза чүлү болза, ийи айтырыгыңиз кыжызын-даа чугаалажып көрүңүз чеге 5 күрүмнелер—Франция, Англия, АКШ, КҮР болгаш ССРЭ киржиш турарыңиз ол маргылаа чок фактызы болур. Айтылган чугула айтырыгыңиз шиттирлериңиз дээр бо күрүмнелер онза харысалганы ол онзалал демделеп турар. Женева чөвүлөл хуралында олуржуп турар өскө күрүмнелер ол айтырыгыңиз чүгө кайы бирээзин — бир-ле болза корей, бир-ле болза индия-кыдат айтырыгын чугаалажып көрүңүз киржиш турар, ол чорук чогуур айтырыгын чугаалажып көрүңүз оларны киржилгезиниң уjur-дузалыг кудулатпайн турар. Ынчангаш Женева чөвүлөл хуралы дээр онза харысалганы Францияны, Англияны, АКШ-тын, КҮР-нун болгаш ССРЭ-ниң төлөөлери чүктээр уjurлуг турбуже, АКШ-тын төлөөлериңиз тургустунган байдалды херекке албас дээр оралдажышкынары шыныктыртынып шыдаван. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң доктаамал кежигүнери болур беш улуг күрүмнелериниң тайбыңны болгаш улустарыңиз айыыл чок чоруну быгылаарыңиз чугула уjur-дузалыг улустар аразының айтырыгларын шиттирлээрин дээр онза харысалгалыңиз харын Каттышкан Нациялар Организациязының Уставы көрүп турда, ындыг оралдажышкынарга мырыңиз үндөзилээр барымдаалар чск-дур.

(Уланчымыг).

Даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлөл хуралы

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Майның 10-да В. М. Молотовтун даргалааны-биле Женева чөвүлөл хуралының ээлчеглиг хуралы болуп эрткен болгаш Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузарының дугайында айтырыгы чугаалашкан.

Бир дугаарында сөс алган Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээлеринин баштыкчызы Фам Ван Донг француз экспедиция корпусунун составында Дие-Биен-Фуга туттурган аар балыгыларгынарның көжүрерин чөпшээрээринге белениниг дугайында меделгелин бодунуң чазаның мурнундан кылган.

«Бодунуң бо дайынның дургузуна, ылангыз балыгыларгынарга болгаш туттурганнарга хамаарыштыр чорудуп келген чаагай политиказын барымдаалааш, Вьетнамның Демократтыг Республикасының чазасын француз экспедиция корпусунан Дие-Биен-Фу чанынга туттурган аар балыгыларгынарның көжүрүп чорударын чөпшээрээринге белен.

Бир эвес француз чазак ол балыгыларгынарның көжүреринге белен болза, кайы-даа командандаларның төлээкчилери ол көжүрүлгени боттандырырынга практиктиг хемчеглерин ол черлеринге ап чорударлар».

Вьетнамның Демократтыг Республикасының чазаның ол тодаргай санынга тода харынын бээриниң орнуна, баодайжы Вьетнамның төлээкчизи Нгуен Куок Дин болза, оон бодунуң меделгелин «буаар алырга бөгүнгү хуралдың даргасының адынга чоруткан болгаш туттурган шериглер дугайында айтырыгы хамаарыштыр бодунуң чазаның дугайында эгелзэн.

Хурал даргалап турар В. М. Молотовтун Нгуен Куок Диниң ол чугаазына холбаштыр тайылбырлааны болза, оон чазаның хуралдың ажытынырының чүгө мурнуу чарында чаа алдынга болгаш оңулдурулда чаа чыдар. Мен ол чазаның улказы-биле ам-даа танышпаан мен, ында чүпү бижээни чүгө чаа чугаа кылган төлээниң сөзүндөн билип тур мен деп В. М. Молотов чугаалаан.

Хуралдың даргасы болганы-биле В. М. Молотовтун меделгелин болза, моон мурнуу чарында болган хуралга чедип алдынга дугуржулганы «буаар баштайгы сөстү ол Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээкчизинге берген.

В. М. Молотовтун меделгелин болза, бир эвес Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээлеринин баштыкчызының чүгө чап-чаа дынааныны меделгелинге хамаарыштыр сеткилим ханды деп сөглөзүмз чөвүлөл хуралдың киржикчилеринин бодалын илереткеним ол деп бодайдыр мен. Аар балыгыларгынар туттурган француз шериглерге хамаарыштыр шак ол чаагай акт оларның байдалын чингедиптер болгаш бистиң нянты сагыш бодалымыска таарыштыр турар дээрзинге чигзиниг турбас.

Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээлеринин санылы-биле холбаштыр сонургалдыг талалар чогуур базымнарны кылдыр дээрзинге буюурелин В. М. Молотов оон ынай илереткен.

Оон соонда Бидо сөс алган. Аар балыгыларгынар туттурган шериглерниң дугайында айтырыгы хамаарыштыр Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээкчизинин кириген санылыга холбаштыр Бидо ол саналга ханганың илереткен, ыналча-даа баодайжы төлээкчизинин чагаазының улказы чөвүлөл хуралдың киржикчилеринде кымга-даа билдирмес болзажок, ол чагааның дугайы ол дораан-на сагындырган.

Оон соонда хуралдың даргасы В. М. Молотов Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээлеринин баштыкчызы Фам Ван Донгка сөс берген. Чөвүлөл хуралдың киржикчилеринин ханы кичээнгейлиг дынааны бодунуң меделгелинге Фам Ван Донг Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузарының айтырыгының талазы-биле Вьетнамның Демократтыг Республикасының улзуңуң болгаш чазаның туруш бодалын айтып чугаалаан.

Фашизмге удур кайгамчык улудемиселди чорудуп турган делегейниң улустары-биле сырый эп-сеткил каттыштырып алгаш, Вьетнамның (Вьетминниң) хамаарышпас чоруу дээш бодунуң лигазын долгандыр сырый каттышкыш, япон желекчилерге болгаш оларның чашпаа со-лукчуларына: француз, а оон соонда вьетнам эзеректерге үндер вьетнам улустуң көдүрүп үндер турганы, япон желекчи баштайгы хүнүндө бээр-ле Индий-Кыдатка болган бодушкуннарның чорудулгазын Фам Ван Донг чуруп көргүскөн.

Вьетнам улустуң бүгү-нитти тура-халышкыны 1954 чылда даштыкы тергилделдиң корум-чурумун дүжүр октааны-биле болгаш Вьетнамның Демократтыг Республикасының тургусканы-биле доозулган. Дүжүлгезиндей буурап дүшкөн император Бао Дай бодунуң хааннаашкынының ажык чок болганын билинген, француз чазак бодунуң мурнунда бодунуң хамаарышпас чоруун камгалаар до-лу шипирлиг бүгү вьетнам улус туруп турар деп чүгөге буюурээш, Вьетнамның Демократтыг Республикасының боду чазактыг, боду парла-ментилиг, боду армиялыг, боду сан-хөөлүг хостуг күрүне кылдыр хүлээ-ген болгаш ол дугайында 1946 чылдың марттың 6-да Вьетнамның Демократтыг Республикасының чазасы-биле дугуржулгага ат салган, база ол дугуржулга «буаар 1945 чылдың сентябрь 23-те эгелзэн дайын чорудулгалары соксадыр деп хүлээнген деп чүвени херечилеп турар доку-ментилерин Фам Ван Донг бадтыкап көргүскөн.

Чугаалажышкынарның аргасы-биле тайбыны тургузарының бүгү оралдажышкынарын Вьетнамның

Демократтыг Республикасының ча-заа кылды турда, француз колониза-торлар 1946 чылдың март 6-дагы дугуржулгазын чүгө желекчи по-литиканы үргүлүлээринин бол-гаш дайын чорудулганын калбар-тырының чөпсө болдурган дээрзин көргүзүп турар фактыларын Вьет-намның Демократтыг Республика-сының төлээлеринин меделгелинде оон ынай көргүскөн. Оон уламындан дайын бүгү фронтларга улам-на күштөлгөн, улам-на каргы дошкун болу берген болгаш Вьетнамга улам таарымчалыг байдал чоруту тургус-тунган. Ынчангаш, Индий-Кыдатта дайында америк империалистерниң киржилгези эгелзэн.

Америк империализм индий-кыдат дайынына киришкеш, французтар-ны Индий-Кыдаттан кызып үндүрер, Индий-Кыдатта америк колония болгаш Муруу-Чөөн Азияны эже-леп алдырынга депкиш болдурар со-рулганы салган деп чүвени Фам Ван Донг фактыларга болгаш документи-лерге үндөзүлгөн бодунуң меделге-линге көргүскөн. Америк желекчи-лер болгаш дайыны төнгүзүңгө че-дир чорударының француз талалак-чылары Индий-Кыдатта дайынны соксадырынга болгаш тайбыны тургузарына кол моондакты ам үе-де салып турар.

Агрессияның ол политиказы болза, Вьетнамның, Кхмерниң, Патет-Лао-нуң улустарының эрге-ажыктарына, а база француз болгаш амер-ик улустарының эрге-ажыктарына удурлангышкыш болуп турарын Фам Ван Донг көргүскөн. Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаоноң улустарының империалистиг желек-чилерге удур демиселинге, а ол ыш-каш политиктиг, экономиктиг бол-гаш культурут тургузушкунга оларның чедикшиктерин чуруп көр-гүспүшпаан, Фам Ван Донг болза, дайынны соксадырыңа, Индий-Кы-даттың улустарына хамаарыш на-ционал эргелерге үндөзүлгөн тай-быны тургузарыңа, база Индий-Кыдаттың улустары биле Франция-ның аразында найыралдыг харыл-зааларны доктаадырыңа уланган саналдарын Вьетнамның Демократ-тыг Республикасының төлээлеринин мурнундан кириген.

Майның 8-те хуралга Бидонун киригени француз төлээлеринин са-налдарының талазы-биле бодунуң баштайгы сагындырылганын Фам Ван Донг бодунуң меделгелиндин түнелинде кылган.

Вьетнамның Демократтыг Респу-бликасының төлээлеринин баштыкчы-зы бодунуң меделгелин доосканы-ның соонда Камбоджаның төлээк-чизи сөс дилзэн. Ол оон төлээри хамаарышпас болгаш тускай эрге-лиг күрүени төлээлеп турар аяныг кылдыр буюуредип турган. Кхмерниң улзуңуң национал-хосталгалыг шимчээшкенин ол оратор Кхмерниң девискээрине каллап кирген деп ту-рары Вьетнамның Демократтыг Рес-

публикасының Улус армиясының ке-зектеринин хөдөлүшкүннерин кыл-дыр көргүзүп турган. Француз эрге-чагыргалар-биле сырый холбадыг болгаш Кхмерниң улзуңуң эрге-ажыктарын даштыкының эрге-ажык-тарының чижинге берип турар Кам-боджаның чазаның төлээкчизинге ол хоозун чугаа ол чуртта чүвениң херек кырында буттуг байдалының дугайында хөй-инитиниң санал-она-лыны меделгериңге херектиг болу бер-ген. Кхмерниң улустары чүй чы-дарының иштинде вьетнам улус ыш-каш тайбын, хамаарышпас чорук болгаш демократия дээш маадрылг демиселди чорудуп келген болгаш ол демиселдин чорудулганында эрге-чагырганы национал девискээрниң делгем районнарында неперээш Кхмерниң удурлангышкыны чазасы тургустунганы билдингир-ле болгай.

Камбоджаның төлээкчизи Фран-цияның төлээлеринин санылыга бу-рун дүжүп турар болгаш Кхмерниң улус-демократтыг армиязын херек кырында чөпсө чок болдурарыңа уланган саналды үндүргөш, оон ча-заа кымга бараан болуп турарын ылап көргүскөн. Камбоджаның тө-лээкчизинин саналдары ол чөп-сөк дүжүрүшкүни «чуртче халлап кирген» деп турары «Вьетнамның бу-гү-ле доктаамал болгаш доктаамал эвес күштерин бүрүн көжүрери» деп алгаш, база «армияга-даа, корум-чурум деткир күштерге-даа хамаарыш-пас элементилерниң чөпсөн дү-жүрери» деп алгаш чорударын кө-рүп турар.

Оон соонда Лаостун төлээкчизи сөс алган. Ол Патет-Лаода байдал-ды оон мурнунда оон камбоджачы өнүгүтүң Кхмерде байдалды чуруп көргүскени ышкаш база-ла чүвениң байдалын нүгүлдөп, фактыларга удурлангыштыр көргүзүп турган. Лао улустуң хосталгалыг шимчээшкенин базарыңа уланган Лаостун чазасы-ның хөдөлүшкүннеринин дугайың чугаалашыаан, ол оратор оон чазасы бодунуң ол хөдөлүшкүннерин чор-ударда француз чөпсөктүг күштер-ниң дузаламчызына даянып турар деп ыт чокка меделгезэн.

Лаостун төлээкчизи Бидонун са-налы-биле дүжүп турар болгаш Па-тет-Лаоноң улзуңуң тайбын, хостал-га, хамаарышпас чорук дээш маа-дырлыг демиселге чедип алган бүгү чедикшиктерин узуткаарыңа база оон Улус армиязының чөпсөн дүжү-реринге уланган саналды үндүргөн.

Оон соонда хуралдың даргасы ан-гли төлээлеринин баштыкчызы А. Иденге сөс берген. Вьетнамның Демократтыг Республикасының төлээ-лекчизинин меделгелин аажок кич-ээнгейлиг дыналым, чөвүлөл ху-ралдың өске-даа киржикчилери-биле бир дөмей, ол төлээлерниң кириген саналдарының чогуу улказының та-лазы-биле сөөлзүредир тодаргай чу-гаалаар мен деп, ол меделгезэн. Бо хуралга бир—ийн баштайгы сагын-дырылар-биле кызыгаарлатынарын

күзөп турар мен деп Иден меделгезэн.

Ол чазак бодунуң улзуңуң нацио-нал күзөл-чүткүлүн төлээлеп турар дээрзинин дугайында Вьетнамның Демократтыг Республикасының ча-зааның төлээкчизинин меделгелин-ге шыныгарынга белен мен деп Англияның даштыкы херектер ми-нистри онзалал демдеглзэн. Ынчал-за-даа Индий-Кыдатка хамаарыш-тыр АКШ-тың политиказының бол-гаш хөдөлүшкүннеринин ылаптыг сорулгаларының дугайында Фам Ван Донгтуң меделгелинде чугаала-тыяган чүлдүң шынынын хүлээп көрбөс дээш Иден оралдажып тур-ган. АКШ болза, өске чурттарның хамаарышпас чоруун деткир дээш «күштү ажыглап турар» деп Иден бадтыкап турган. Ол Лаостун бол-гаш Камбоджаның төлээкчилери «француз политикага удур болгаш Индий-Кыдатка французтарның кыл-ган чүлдөргө удур көдүрүп үн-дүртүнгөн чүлдөргө нитизи-биле харылааннар» дзэн.

Ынчалза-даа Иден ол-ла хирезинде «талаларың иштинден кым шы-ныгыл база кым бурулулул» дээр-зиниң дугайында айтырыгы чугаала-жы көрүп бодавайн тур мен деп чугаалаан. Чөвүлөл хурал болза, оон көөр дээш эвес, харын индий-кыдат айтырыгының шиптирени тывар дээш кылган болгай деп ол чугаа-лаан. «Аажок берге деп санатынып турар байдалдан үнер арганы тывар сорулга-биле» Бидонун кириген саналдарын «таарымчалыг бай-далдар» деп санал тура-рын Иден меделгезэн. Иден ол хирезинде-ле оон бодалы-биле алырга, Бидонун саналдары «чүгө нити чүлү болуп турар-дыр, ынал-чаа чамдык чүлдөргө дугуржулга-ның аргасы-биле тодаралып алыр ужурул» деп немей чугаалаан. Бир тээ Индий-Кыдатка тулушкуннар-ның тодаргай шыдылган фронтузу чок болгаш чаалажып турар күштер артып каап шыдаар тодаргай шугум чок болганда «дайылдажышкыны аңаа-ла соксадып каары таарышпас болгаш тайбын таарыштырылгага канчап-даа чедирип шыдаасы ийик» деп ол чугаалаан. Дайылдажып ту-рар күштерин хуваар болгаш олар-ны ылап доктаатынган зоналарже үндүрер дээш хемчеглерин ап, а ол ышкаш тагышчыдылганы сагыр дугайында сагыш салыр херек деп Иден чугаалаан.

Чөвүлөл хуралдың киржикчилери бо неделениң дургузунда ол санал-дынышкынарга база ол харылаан.

Азияның улустарының мурнунда чаа оруктар ажыттыңан болгаш Со-вет Эвилелин Азияның бүгү улустарына коллективтиг айыл чок чорукту хандырырыңа чүткүлдерин Европаның улустарының ыдыг чүт-күлдерин деткип турары ышкаш до-лузу-биле деткип турар деп Молотов меделгезэн.

Молотов бодунуң чугаазың доо-зарда Женева чөвүлөл хуралы миллион-миллион кижилерниң идегелин шыныктырар болгаш бүгү-нитти тайбыны быжылдарының херезинге бодунуң чугула салышкыны кыл-дыр дээрзинге идегеди илереткен.

Ол хүнүң хуралында Бельгияның даштыкы херектер министри Спаак болгаш Муруу Корейаның чазаның төлээкчизи Бьон Пон Тэ олар база чүве чугаалааннар.

Спаак колонналдыг «бу-чурумну деткирине сонургалдыг өске кү-рүңелер-биле кады, КНО-нуң тугу-нун адаа-биле ботландырган Корей-га америк шериг интервенцияныга киржирине Бельгияны экелген по-литикага бодунуң бердингенин ба-дыткаан. Ол күрүңелерни кады аг-рессивтиг хөдөлүшкүннерин Спаак «коллективтиг айыл чок чорукту хандырар талазы-биле хемчегтер» деп коваргадып адаан. Спаак атак-тың сөөлүндө, чугаалажып турар айтырыгы кирген. Ынчалзажок оон чугаазы маңаа база-ла Корейга со-гулдаларың чүгө «улустар аразы-ның контролю-биле» чорудар херек дээр дугайында америк тезистик ка-тапташкыны болган. Корейга оо-журтал тургустунган болгаш корей албан черлери «бу-дуг хөдөлгөн турар чүгө ыдыг чоруктуң сөөлүндө даш-тыкы шериглер үндүртүнгөн туруп болур деп Спаак меделгезэн. Оон-би-ле, Спаак корей айтырыгы таарыш-тырыңа арга берип болбас ыдыг турушта оон төлээри туруп тура-рын көргүскөн.

Муруну Корейаның төлээзи Бьон Пон Тэниң чугаазы маргыжышкына кандыг-даа чаа чүве кирбээш. Ол чугаа лисымманчы төлээниң хурал-дарга ийн катап чугаалааны болгаш АКШ-жа база лисымманчы чазакка, оларның Корейга дайынның үезинде чөпсөк күжү-биле чедип ап шыда-вааны чүлдөргө чедип алыр арга-ны бээр сорулгалыг турушту шуут-ла катапташкыны болган.

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

Даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлөл хуралы. Чурукта: Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республикасының болгаш Англияның төлээри хуралдың залында. Чуруу В. Егоровтун (СЭТА-ның фотохрониказы).